

UVODNE NAPOMENE

1. Od tiskanja prvoga izdanja *Enciklopedijskog rječnika međunarodnog prava mora* (Split, 1989) prošlo je više od dvadeset godina. U tome razdoblju zbile su se važne promjene i novine u međunarodnome pravu mora: stupila je na snagu Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora (16. studenoga 1994), usvojeni su i stupili su na snagu Sporazum o primjeni XI. dijela Konvencije UN-a o pravu mora (stupio je na snagu 28. srpnja 1996), Sporazum o primjeni Konvencije UN-a o pravu mora o očuvanju i gospodarenju vrlo migratornim ribljim stokovima (stupio je na snagu 11. prosinca 2001) započeo je djelovati Međunarodni sud (tribunal) za pravo mora u Hamburgu, uz (izmijenjenu) Barcelonsku konvenciju o zaštiti morskoga okoliša i obalnoga područja Sredozemlja (1976) usvojeni su važni protokoli o zaštiti morskoga okoliša (Protokol o posebno zaštićenim područjima i biološkoj raznolikosti u Sredozemlju, Protokol o zaštiti Sredozemnoga mora od onečišćenja uzrokovanog istraživanjem i iskorištavanjem epikontinentnog pojasa, morskoga dna i podzemlja i dr.), uloženi su napor da se zaštite i očuvaju živa morska bogatstva, zabrani ili ograniči uporaba oružja za masovno uništavanje i dr.

Promijenila se i struktura država u Europi. Na našem području, na tlu bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nastale su nove neovisne i samostalne države, među njima i Republika Hrvatska.

Republika Hrvatska je prihvatila gotovo sve važne konvencije iz područja međunarodnoga prava mora. Uz to su u našoj zemlji donesena dva pomorska zakonika, 1994. i 2004. Potonji je danas na snazi. Doneseni su i drugi važni zakoni i podzakonski akti koji uređuju odnose na moru, plovidbu, istraživanja, zaštitu morskoga okoliša i očuvanje ribljih bogatstava. Među ostalima i zakon o proglašenju gospodarskoga pojasa Hrvatske, koji je u službenoj terminologiji nazvan »Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas« (ZERP), koji se, nažalost, ne primjenjuje na ribare iz država članica Europske unije.

Godine 1999. potpisan je u Sarajevu ugovor s Bosnom i Hercegovinom o razgraničenju, uključujući i morsko razgraničenje (još nije ratificiran u Hrvatskome saboru, a primjenjuje se od dana potpisivanja), a 2002. privremeni ugovor o razgraničenju s Crnom Gorom (postignut je načelan sporazum hrvatske i crnogorske vlade o iznošenju graničnoga spora pred Međunarodni sud pravde u Haagu). O razgraničenju sa Slovenijom pregovaralo se duže od osamnaest godina (krajem 2009. naposljetku je zaključen Arbitražni sporazum o rješavanju graničnih prijepora pred *ad hoc* arbitražnim sudom).

Ti novi sadržaji i promjene u međunarodnome pravu mora potakli su me da priredim novi Enciklopedijski rječnik prava mora, temeljito izmijenjen i dopunjen

u usporedbi s rječnikom iz 1989. Nadam se da će zadovoljiti potrebe i udovoljiti radoznalosti svih koji proučavaju pravo mora.

2. S velikim zadovoljstvom želim istaknuti visoke prinose hrvatskih znanstvenika i stručnjaka u područjima prava mora. Proučavajući i uspoređujući stranu pravnu literaturu s djelima naših pisaca nalazim da su hrvatski znanstvenici dostigli europsku razinu. U pojedinim područjima su svojim analizama i idejama dali prinos koji su pridonijeli ne samo znanosti, već i kodifikaciji međunarodnoga prava mora. Podsjetit ću, primjerice, na monografiju Juraja Andrassyja o epikontinent-skome pojasu (1951), koja je – tiskana među prvima u svijetu – dala znanstvene podloge prvoj kodifikacijskoj konferenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora u Ženevi 1958. Akademik Natko Katičić bio je uvaženi sudionik konferencija UN-a o pravu mora 1958. i 1960., a Milovan Zoričić sudac u prvoj postavi haškoga Međunarodnoga suda pravde nakon Drugoga svjetskog rata. Temeljito napisani udžbenici međunarodnoga prava, međunarodnoga prava mora i pomorskoga prava emeritusa riječkoga Pravnog fakulteta Vladimira Đure Degana, *Međunarodno pravo* (2000) i analiza oružanih sukoba i presuda o graničnim sporovima *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima* (2003), potom udžbenik akademika i dugogodišnjega profesora zagrebačkog Pravnog fakulteta Juraja Andrassyja *Međunarodno pravo* (osmo izdanje, 1984) koji su zadnjih godina dopunili (do sada su izašli I. i III. dio) zagrebački profesori međunarodnoga prava Božidar Bakotić, Maja Seršić i Budislav Vukas (sudac i potpredsjednik Međunarodnoga tribunala za pravo mora u Hamburgu), knjige o pravu mora profesora splitskog Pravnog fakulteta Vesne Barić Punda i Davorina Rudolfa ml. *Pravo mora – dokumenti, mišljenja znanstvenika, komentari* (2007) i *Rješavanje sporova u međunarodnom pravu mora* (2007), akademika Vladimira Iblera *Međunarodno pravo mora i Hrvatska* (2002), potom knjiga riječke profesorice međunarodnoga prava Vesne Crnić-Grotić *Pravo međunarodnih ugovora* (2002), Marine Vokić-Žužul *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas* (2003), kolekcija dokumenata *Međunarodno javno pravo* (2005) koju su priredili Davorin Lapaš i Trpimir M. Šošić, a u području pomorskoga prava radovi sveučilišnih profesora Branka Jakaše, Drage Pavića, Ive Grabovca, Velimira Filipovića i dr., uz *Pomorsku enciklopediju* Leksikografskoga zavoda »Miroslav Krleža« u Zagrebu koju su marno uređivali akademik Vladislav Brajković (nakon 4. sveska glavni urednik) i Petar Mardešić sa suradnicima (posebice urednicima struka), trajne su vrijednosti hrvatske pravne znanosti. Vrijedne prinose proučavanju hrvatskih granica dao je akademik Ljubo Boban, među ostalim i svojim *Hrvatskim granicama 1918 – 1992* (1992), a valja mi istaknuti i radove vezane uz proučavanje mora, posebice Jadranskoga zavoda HAZU u Zagrebu, Zavoda za znanstveni rad i umjetnost HAZU u Splitu, Hrvatskoga hidrografskoga instituta u Splitu i Hrvatskoga instituta za oceanografiju u Splitu. Oslanjajući se, među ostalim, na djela tih i inih autora i institucija pisao sam ovaj rječnik.

U pisanju sam koristio i svoje objavljene radove iz područja međunarodnoga prava mora *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu* (1988), *Međunarod-*

no *pravo mora* (1985), *Terminologija međunarodnog prava mora* (1980) i timski rad *Epikontinentalni pojas*, koji sam 1965. redigirao i priredio za tisak.

Valja mi, dalje, reći da sam dragocjeno vrelo podataka nalazio u izdanjima Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« u Zagrebu, u rječnicima, među kojima bih naveo *Dictionnaire de la terminologie du droit international* u izdanju Union Académique Internationale (Paris, 1960), Lapradelle – Niboyet, *Répertoire de droit international*, I–X (Paris, 1929–1931., 1934), *Diplomatičeskij slovar'*, I–III, gl. ur. Gromyko, Golunskij i Hvostov (Moskva, 1960–1964), Strupp – Schlochauer, *Wörterbuch des Völkerrechts*, I–IV (Berlin, 1960–1962), Iblerov *Rječnik međunarodnog javnog prava* (Zagreb, 1987), u sistematiziranom pregledu *Encyclopedia of Public International Law*, I–XI, u izdanju Instituta Max Planck (Amsterdam – New York – Oxford – Tokyo, 1981–1989), obimnome radu Marjorie Whiteman *Digest of International Law*, I–XV (Washington, 1963–1973), potom u pedantno rađenoj kolekciji *International Maritime Boundaries*, Vols. I–V, (1993–2005), modernim udžbenicima međunarodnoga prava M. Shawa *International Law* (2003), R. R. Churchilla & A. V. Lowea *The Law of the Sea* (1999), Nguyen Dinh Quok, P Daillier, & A. Pellet, *Droit International Public*, (Paris, 2002) i dr.

3. Pojašnjenja pojmova vezanih uz Europsku uniju pisao sam služeći se prije svega *Ustavom Europske unije (Treaty establishing a Constitution for Europe, Constitutional Treaty, 2004)* i *Lisabonskim ugovorom EU (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, potpisanim 2007)*. Hrvatski prijevodi tih ugovora objavljeni su u časopisu *Adrias* Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Splitu, u brojevima 13/2006. i 16/2009.

Dakako, koristio sam posebice četiri važna EU ugovora: *Jedinstveni europski akt (Single European Act, potpisan je 1986)* koji je sadržavao prve važne reforme ugovora zaključenih nakon 1950., *Ugovor o Europskoj uniji (Treaty on the European Union, 1992., 2007)* kojim je uspostavljena Europska unija, čvršći savez zapadnoeuropskih država, *Ugovor iz Amsterdama (Treaty of Amsterdam, 1997)*, *Ugovor iz Nice (Treaty of Nice, 2001)* kojim su potaknute nove institucionalne reforme ostvarene nakon proširenja EU 1. svibnja 2004. i dr. O pravu i djelovanju institucija Europske unije korisne sugestije dala mi je Irena Andrassy, pravna savjetnica glavnoga pregovarača Republike Hrvatske s Europskom unijom i članica hrvatske pregovaračke skupine u Bruxellesu.

4. U pisanju rječnika služio sam se posebice internetskim stranicama (*UN Treaty Collection, Databases; EU, Facts and Figures on the Common Fisheries Policy, Basic Statistical Data; CIA, The World Factbook; Wikipedia* i dr.), službenim podacima ministarstava hrvatske Vlade (posebice Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija i Ministarstva mora, prometa i infrastrukture), brojnim stranim znanstvenim i stručnim vrelima. O terminima u području ratnih mornarica konzultirao sam kapetana korvete Hrvatske ratne mornarice Ivicu Pavića.

5. Većinu zemljovida vezanih uz hrvatsku obalu i hrvatski dio Jadranskoga mora načinili su stručnjaci Hrvatskoga hidrografskoga instituta u Splitu Valerija Filipović i Pejo Bročić.

6. Stručnu reviziju termina na stranim jezicima obavili su: mr. prof. Ana Mršić (engleski), prof. dr. sc. Stjepan Lapenda (francuski), prof. Karin Lapenda (ruski), prof. Ana Rušinović (španjolski) i dr. Mirko Šikić, savjetnik u hrvatskome Veleposlanstvu u Talijanskoj Republici (talijanski).

7. Podatke o statusu konvencija crpio sam iz publikacija: *UN – Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, IMO – Conventions, Lloyd’s Register/Fairplay World Fleet Statistics 31 December 2009*, kolekcije *Study of the current status of ratification, implementation, and compliance with maritime agreements and conventions applicable to the Mediterranean Sea Basin. Part I, December 2009*, u izdanju Europske komisije EU i dr.

8. Podatci o tonaži trgovačkih brodova u pojedinim zemljama (prema *World Fleet Statistics 2009, IHS Fairplay*, obuhvaćeni su brodovi s više od 100 bt) odnose se na brodove upisane u domaćim (nacionalnim) upisnicima, a o tonaži brodova u vlasništvu državljana pojedinih država na brodove upisane u raznim upisnicima, poglavito u upisnicima država pogodovne (jeftine) zastave. Valja imati na umu da se podatci koje su objavile institucije IMO, Lloyd’s Register i UNCTAD o tonaži i broju brodova u pojedinim državama razlikuju, a od tih podataka razlikuju se podatci iz domaćih izvora. Podatci o ribarskim brodovima u pojedinim državama izneseni su odvojeno.

9. Podatke o morskom ribolovu i uzgoju riba i školjkaša, te o ribarskim brodovima u državama članicama Europske unije i vodećim državama u području ribolova u svijetu prenio sam iz publikacije: *European Commission, Facts and figures on the Common Fisheries Policy, 2010 Edition*. Za ostale zemlje podatci su iz ranijih godina.

10. U različitim izvorima navode se različite brojke stanovništva u pojedinim državama. Mi smo se služili podacima objavljenim na internetskim stranicama *Wikipedije* (primjerice, za susjedne zemlje), *CIA World Factbooka*, atlasima objavljenim u Hrvatskoj i dr., pretežito procjenama za 2010.

Budući da se rabe različiti načini mjerenja, razlikuju se znatno i podatci o objektima međunarodnoga prava. Primjerice, podatci o površinama oceana i mora koje je objavio francuski Institut Géographique National od podataka koje donose renomirane edicije *Encyclopædia Britannica*, velika moskovska *Большая советская энциклопедия*, talijanska enciklopedija *Treccani* (*Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*), naši autori, primjerice Riđanović (*Geografija mora*, Zagreb, 2002), izdanja Leksikografskoga zavoda »Miroslav Krleža« i dr.

11. Neki važni događaji u međunarodnoj zajednici, poput Prvoga i Drugoga svjetskog rata, mirovnih konferencija i dogovora poslije tih ratova, uneseni su u ovaj

rječnik jer su utjecali na strukturu država, odnose između vodećih sila, granična pitanja na kopnu i moru. Ugovori o miru zaključeni poslije Prvoga svjetskog rata, primjerice, važni su za razumijevanje međunarodnih odnosa do Drugoga svjetskog rata i nakon toga rata. Versajski sustav je zapravo ključan za razumijevanje procesa u međunarodnoj zajednici sve do danas (među ostalim, raspadom Austro-Ugarske i stvaranjem većeg broja europskih država na njezinu području, vojnički krhkih, srušena je brana širenju sovjetskoga imperija u europski Zapad).

12. Čitalac će se uvjeriti da je suvremeno međunarodno pravo mora odraz snažnog prodiranja vlasti obalnih država u goleme morske i podmorske postore, kakva nije bilo u povijesti svijeta. Obalne države, budući da se ne mogu širiti na kopnu (koje je podijeljeno i razgraničeno između država), a ne mogu u svemiru zbog tehničko-tehnoloških brana, okrenule su se i nasrnule na morske i podmorske prostore otvorenoga mora koje je oduvijek bilo slobodno za sve države, obalne i neobalne. Izvan njihovih jurisdiksijskih zona i područja suverenih prava i suvereniteta, ostao je još okrnjeni dio otvorenoga mora te dubokomorski prostor morskoga dna i podzemlja Zone, općeg dobra čovječanstva, kao paradigma budućega jedinstva svijeta.

13. Rad na rukopisu završio sam krajem svibnja 2010.

Dok se rukopis pripremao za tisak, Hrvatski sabor je 20. svibnja 2011. treći put izmijenio i dopunio naš Pomorski zakonik iz 2004. (*Narodne novine*, br. 61/2011). Te promjene i dopune nisu unesene u ovu knjigu (iz razumljivih tehničkih razloga), ali je na str. 873 tiskano *Kazalo pojmova Pomorskoga zakonika* u kojemu su i novine iz 2011.

U Splitu, 1. lipnja 2010.

Autor